

ISSN 2181-9238

GOLDEN SCRIPTS

OLTIN BITIGLAR

2021 Vol. 3

**www.navoiy-uni.uz
www.goldenscripts.navoiy-uni.uz**

ISSN 2181-9238

GOLDEN SCRIPTS

OLTIN BITIGLAR

2021 Vol. 3

www.navoiy-uni.uz
www.goldenscripts.navoiy-uni.uz

BOSH MUHARRIR

Shuhrat Sirojiddinov

BOSH MUHARRIR

O'RINBOSARI

Karomat Mullaxo'jayeveva (o'zbek)

Qosimjon Ma'murov (ingliz)

MAS'UL KOTIB

Ozoda Tojiboyeva

TAHRIR HAY'ATI

Zaynobiddin Abdirashidov

Karl Rayxl (Germaniya)

Seyhan Tanju (Turkiya)

Kamol Abdulla (Ozarbayjon)

Vahit Turk (Turkiya)

Isa Xabibeyli (Ozarbayjon)

Benedek Peri (Vengriya)

Teymur Kerimli (Ozarbayjon)

Eunkyung Oh (Koreya)

Mark Toutant (AQSh)

Boqijon To'xliyev

Qosimjon Sodiqov

Nurboy Jabborov

G'aybulla Boboyorov

Vali Savash (Turkiya)

Kimura Satoru (Yaponiya)

Hamidulla Dadaboyev

Aftondil Erkinov

Rashid Zohidov

Baxtiyor Abdushukurov

Almaz Ulvi (Ozarbayjon)

Dilnavoz Yusupova

Qo'ldosh Pardayev

Elchin Ibrohimov (Ozarbayjon)

Nodirbek Jo'raqo'ziyev

MUNDARIJA

ADABIYOTSHUNOSLIK

Nurboy Jabborov

“Firdavs ul-iqbol” – Ogahiyning badiiy-tarixiy nasrdagi ilk tajribasi

4

Husniddin Eshonqulov

Dilorom Sodiqova

Muslihabegim Miskin – XIX asr Buxoro adabiy muhitining iste'dodli zullisonayn shoirasi

25

Dilnoza Jumayeveva

“Yusuf va Zulayxo” dostonlaridagi obrazlar tizimi

43

MATNSHUNOSLIK

Bahriddin Umurzoqov

Aliy Safiy Hiraviy qalamiga mansub yangi qo'lyozmalar va Toshkent qo'lyozma fondlarida mavjud asarlari

67

Furqat To'xtamuratov

Muhsiniy she'riyati: asliyat va nashr qiyosi

80

Shermuhammad Amonov

Ahmad Tabibiyning turkiy tildagi ruboiylari

95

LINGVISTIKA

G'aybulla Boboyorov

Xalach tili va uning o'zbek tili bilan ayrim yaqinliklari to'g'risida

114

EDITOR IN CHIEF	
Shuhrat Sirojiddinov	
 DEPUTY EDITOR IN CHIEF	
Karomat Mullakhojaeva (Uzbek)	
Kasimjon Mamurov (English)	
 EXECUTIVE SECRETARY	
Ozoda Tojiboeva	
 EDITORIAL BOARD	
Zaynabiddin Abdirashidov	
Karl Rechl (Germany)	
Isa Habibeyli (Azerbaijan)	
Benedek Peri (Hungary)	
Teymur Kerimli (Azerbaijan)	
Eunkyung Oh (Korea)	
Mark Toutant (USA)	
Bakijan Tukhliev	
Kasimjan Sadikov	
Nurboy Jabborov	
Gaybullah Babayarov	
Vali Savash (Turkey)	
Onal Kaya (Turkey)	
Kimura Satoru (Japan)	
Vahit Turk (Turkey)	
Seyhan Tanju (Turkey)	
Aftandil Erkinov	
Rashid Zahidov	
Atabek Juraboev	
Bakhtiyar Abdushukurov	
Almaz Ulvi (Azerbaijan)	
Yusupova Dilnavoz	
Kuldosh Pardaev	
Elchin Ibrahimov (Azerbaijan)	
Nodirbek Jurakuziev	

CONTENTS	
 LITERATURE	
Nurboy Jabborov	
“Firdavsu-l iqbol” – the first experience of Agahi in artistic and historical prose	4
 Husniddin Eshankulov	
Dilorom Sadikova	
Muslihabegim Miskin is a talented bilingual poetes during the literary period of the XIX th century in Bukhara	25
 Dilnoza Jumayeva	
Analysis of the figurative system of the epic "Yusuf and Zulaikho"	43
 TEXTOLOGY	
Bahriddin Umurzoqov	
New manuscripts by Ali Safi Hiravi and works in the Tashkent Manuscripts fund	67
 Furkat Tuxtamuratov	
Muhsini's Poetry: a Comparison of Originality and Publication	80
 Shermuhammad Amonov	
Ahmad Tabibi's rubai in Turkish	95
 LINGUISTICS	
Gaybulla Boboyorov	
About the Halach language and some of its affinities with the Uzbek language	114

Aliy Safiy Hiraviy qalamiga mansub yangi qo'lyozmalar va Toshkent qo'lyozma fondlarida mavjud asarlari

Bahriddin Umurzoqov¹

Abstrakt

Jahon ilm-fani taraqqiyotiga ulkan hissa qo'shgan buyuk ajdodlarimiz boy merosi bugungi kunda dunyo fondlarida saqlanib kelinmoqda va olimlar tomonidan katta qiziqish bilan o'rganilmoqda. Ajdodlarimizning dunyoqarashi, ma'naviy-estetik olami, ayniqsa, qo'lyozma manbalarda o'zining yorqin, go'zal ifodasini topgan bo'lib, bu manbalar sog'lom e'tiqodli komil insonni tarbiyalashdek muhim va g'oyat mas'uliyatli ishda eng ta'sirchan va samarali vositalardan biri ekanligi allaqachon e'tirof etilgan haqiqatdir.

Faxruddin Aliy Safiy bin Husayn Voiz Koshifiy (vaf. 939/1533), uning ijodi dunyoviy va diniy ilmlarning turli sohalarini qamrab olganligi bilan ahamiyatli. Faxruddin Aliy Safiy asarlarida ajdodlarimiz ilmiy merosi orqali yuksak fazilatlarga ega bo'lgan insonni tarbiyalash, yoshlarni dinimiz asoslari orqali sog'lom tafakkur va pok axloqqa targ'ib qilish g'oyalari o'z ifodasini topgan.

Kalit so'zlar: *qo'lyozma, Aliy Safiy g'azali, "Sharh-i Masnaviy", "Tuhfatu-l-muluk", e'tiqod, axloq, tasavvuf, irfon.*

Kirish

XV–XVI asr mobaynida Hirotida yashab ijod etgan shoir, yetuk manolibnavis Mavlono Faxruddin Aliy Safiy Koshifiy Hiraviy Hirot ilmiy-adabiy muhitining yetuk allomalaridan, mumtoz adabiyot vakillaridan biri hisoblanadi. U o'ziga xos ijodiy faoliyati va ilmiy-adabiy merosi bilan o'z davri tasavvuf adabiyotiga munosib hissa qo'shgan buyuk ijodkordir.

Faxruddin Aliy Safiy "Safiy" taxallusi bilan she'rlar yozgan.

---

¹ Umurzoqov Bahriddin Safarovich – filologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), Toshkent davlat Sharqshunoslik universiteti.

E-pochta: bahrumr_nur@mail.ru

ORCID ID: 0000-0002-8870-156X

Iqtibos uchun: Umurzoqov, B. S. 2021. "Aliy Safiy Hiraviy qalamiga mansub yangi qo'lyozmalar va Toshkent qo'lyozma fondlarida mavjud asarlari". *Oltin bitiglar* 3: 67–79.

Uning manzuma qasidalari, she'riy dostonlari, shuningdek, "Rashahot ayn ul-hayot" asarida yuzga yaqin ruboiy, masnaviylari mavjud.

Quyidagi asarlar Aliy Safiy qalamiga mansub asarlar sifatida e'tirof etilgan: "Rashahot ayn ul-hayot" ("Hayot bulog'i tomchilari"), "Latoyif ut-tavoyif" ("Ajoyib lutf so'zlar"), "Anis ul-orifin" ("Orif zotlarning hamrohi"), "Hirz ul-amon min fitan il-zamon" ("Zamona fitnalaridan xalos bo'lish uchun omonlik choralari"), "Farasnomai Safiy" ("Safiyning ot haqidagi dostoni"), "Odob ul-as'hob" ("Birodarlik odobi" yoki "Birodarlar uchun odobnoma kitobi"), "Lavoih ul-qamar" ("Oyning ko'rinishlari"), "Manzumi Mahmud va Ayozi" ("Mahmud va Ayozi haqida she'riy doston"), "Asrori Qosimiy".

Tojikistonlik olim M. Ne'matov o'z tadqiqotida Aliy Safiyning yana bir asari, ya'ni "Lug'ati Aliy Safiy" ("Aliy Safiyning so'zligi") haqida axborot bergan. O'zR FA ShI fondida bu asar mavjud emas. Tojikiston FA Sharq qo'lyozmalari katalogida yozilishicha, mazkur "Lug'ati Aliy Safiy" qo'lyozmasi Tojikiston FA Sharq qo'lyozmalari fondida saqlanadi va u asar muallifning dastxat nusxasi bo'lishi mumkin. Shaxsiy arxivimizda Aliy Safiyning dastxati mavjud bo'lgani bois kelgusida biz bu asarni sinchiklab o'rganib, bu masalaga oydinlik kiritish umididamiz.

Yaqinda Aliy Safiyning shu kunga qadar noma'lum bo'lib kelgan yana ikkita yangi asari qo'lyozmasini va bir g'azalini aniqlashga muvaffaq bo'ldik.

Bu qo'lyozmalardan biri – ijodkorning "Sharh-i Masnaviy" asaridir. Mazkur asarning yagona qo'lyozmasi O'zR FA Sharqshunoslik instituti fondida saqlanadi.

Ikkinchi qo'lyozma esa "Tuhfayi muluk" asari bo'lib, bu asarning ham yagona qo'lyozma nusxasi Sharqshunoslik instituti asosiy fondida saqlanmoqda. Har ikki asar forsiy tilda yozilgan. Hozirda biz ushbu har ikki qo'lyozmani alohida, batafsil tavsif va tadqiq etishga kirishganmiz.

Yaqinda Hirot shoirlari she'rlari asosida tuzilgan bayozlar to'plamini tadqiqi etish asnosida Aliy Safiy qalamiga mansub bir g'azalga duch keldik. №1023 inv. raqam ostida saqlanayotgan "Majmu'ai bayoz"ning 140^a–140^b varaq hoshiyasida "G'azali Mavlono Faxriddin Aliy mutaxallas ba Safiy" sarlavhasi ostida shoirning g'azali keltirilgan. G'azal quyidagi misralar bilan boshlangan:

*Iloho, dar diyor-i mehnatam hashmat panohe deh,
Zi dardu dog'-i ishqam toj-u taxt podishohe deh.*

Mazkur g'azal Aliy Safiyning "Devon"idan olinganligi aniq. Galdagi muhim vazifamiz ijodkorning ana o'sha "Devon"ini topishdan iborat bo'lmoqda.

Toshkent qo'lyozma fondlari – O'zR FA ShI asosiy fondi, H.Sulaymonov nomidagi qo'lyozmalar fondi, O'zR FA Davlat adabiyot muzeyi fondi, O'zbekiston Musulmonlari Idorasi kutubxonasida Aliy Safiyning barcha asarlarining o'nlab qo'lyozma nusxalari va toshbosma nashrlari saqlanib kelinmoqda. Quyida Faxruddin Aliy Safiyning Toshkent qo'lyozma xazinalaridan O'zR FA Sharqshunoslik instituti asosiy fondida mavjud asarlari nodir qo'lyozmalari tavsifi va tadqiqi haqida qisqacha so'z yuritamiz. Afsuski, ijodkor qalamiga mansub mazkur asarlarning zamonaviy ilmiy-izohli nashrlari yurtimizda hanuz amalga oshirilmadi.

Aliy Safiyning shoh asari "Rashahot"dan keyin ikkinchi yirik, muhim asari, shubhasiz, "Latoyif at-tavoyif" asari hisoblanadi.

Sharq qo'lyozmalari katalogida bu asar nomi لطايف الطوايف "Тонкие слова людей разных категорий", ya'ni "Turli tabaqa vakillarining nozik go'fti go'ylari" shaklida berilgan [CBP 1960, 144]. Bu asar ham forsiy tilda yozilgan.

Asarning Sharqshunoslik institutida o'n to'qqizta nusxasi mavjud. Ulardan ayrimlari, masalan, №9333 inv. raqam ostida saqlanayotgan nusxasi suqutlik (avvali yo'q) nusxadir. Asarning nusxalaridan biri – "Intixob az "Latoyif at-tavoyif" deb nomlangan. U atigi 13 varaq (26 sahifa)dan iborat. "Latoyif at-tavoyif"ning bu muxtasar nusxasi 4645 inventar raqam ostida saqlanayotgan kitobdagi ikkinchi asar hisoblanadi.

Tadqiqotimizda asarning Sharqshunoslik instituti qo'lyozmalar xazinasida 3636/1 raqami bilan saqlanayotgan nusxasidan foydalanmoqdamiz. Mazkur qo'lyozma 21,5x26,6 sm hajmda, 119 varaq (238 sahifa)dan iborat. Nasta'liq xatida, har sahifasida o'n uch satrdan qilib matn joylashtirilgan. Kotibi – Abdulloh Xo'qandiy. Qo'lyozma hijriy 1253 sana (milodiy 1837 y.)da kitobat qilingan.

Asar (basmala, hamd va salovotdan keyin) shunday boshlanadi:

و این رساله یست مستی بلطایف الطوايف و لطایف بجهار ده باب است و الله ولی الرشاد و منه المبدء و ومعاد

Shundan so'ng muallif asar boblarining nomlanishini birma-bir bayon qiladi [2^a]:

و فهرس الابواب باب اول این کتاب در بیان استحباب مزاح و در ذکر بعضی از مطایبهای حضرت رسول عالم صلی الله علیه و سلم ---

Birinchi bob Hazrat Payg'ambar sollallohu alayhi va

sallamning sahobayi kiromlarga, o'z xonadoni ahllariga muborak hazil-mutoyibalari zikri bayonidan; *ikkinchi bob* ma'sum imomlar-chahoryori kiromlardan eshitilgan nozik iboralar, ularning hazil-mutoyibalari zikri bayonidan; *uchinchi bob* podshohlarning hikoyalari va o'zaro hazil-mutoyibalari zikri bayonidan; *to'rtinchi bob* amirlar, bekdodalarning o'zaro hazil-mutoyibalari zikri bayonidan; *beshinchi bob* sipohiyar (harbiy odamlar, ya'ni lashkarboshilar va askarlar)ning o'zaro hazil-mutoyibalari zikri bayonidan; *oltinchi bob* fasih va balig', ya'ni so'zga chechan, gapni topib gapiradigan insonlarning o'zaro hazil-mutoyibalari zikri bayonidan; *yettinchi bob* mashoyix, ulamo, qozilar, faqihlar va voiz insonlarning o'zaro hazil-mutoyibalari zikri bayonidan; *sakkizinchi bob* oldin yashab o'tgan hakim (donishmand) zotlar va oxirgi davr hakimlarining o'zaro hazil-mutoyibalari zikri bayonidan iborat. Mazkur sakkizinchi bobda Aliy Safiy ta'burchilar va munajjimlarning o'zaro hazil-mutoyibalarini ham naql qilgan.

To'qqizinchi bobda shoirlarning o'zaro hazil-mutoyibalari; *o'ninchi bobda* she'r ahli, ya'ni shoirlarning ash'orida o'z aksini topgan ajib va g'aroyib badiiy lutflar; *o'n birinchi bobda* rijol (ya'ni, er kishilar) va ayollarning o'zaro hazil-mutoyibalari; *o'n ikkinchi bobda* baxil kimsalar, ochofat odamlar va yosh bolalarning lutf so'zlari haqida so'z boradi.

Asar quyidagi jumlar bilan tamomlangan [Safiy 119^a]:

وصال نشیته ام و انتظارى آن میبرم که کجا یاشد که این بار شود منتظر باش و چشم
در بر در دار و کر نظر را در قطار نهاد

Asar kolofonidagi yozuv:

تمت الكتاب بعون الملك الوهاب تمام شد این نسخهء شریفه متبرکه که میمؤن المبارک
مسمی بلطایف الظرایف حضرت مولانای جام نورہ اللہ مرقدہ در ید ضعیف نخیف حقیر
و غریب و شکستہء ناتوان بر تقصیر عبد اللہ خوقندی جواہری بامر امارت حکومت دستکاه در
روز چهار شنبہ در نهم ماه ربیع الثانی سنہ 1253 اختتام بزیرفت

هیچ خطی نیست خالی از غلط خط تقدیست خالی از غلط

اللهم اغفر لی و لوالدیه و الاستاذیه و لجميع المؤمنین و المؤمنات و المسلمین و
المسلمات امین و رب العالمین

روزیکه مرک دامن عمرم رها کنند این خاک تیره بند ز بندم

جدا کنند

یا رب نگاه دار تو ایمان آن کسی

کین خط من بوسند من را دعا کنند

"Latoyif at-tavoyif"ning yana bir nodir qo'lyozma nusxasi №3655 inv. raqam bilan saqlanadi. Bu nodir nusxa 1278/1863-yili kitobat qilingan, nasta'liq xatida, jami 119 varaq (238 sahifa)dan iborat. Ko'chiruvchisi – Mullo Ismoil ibn Mullo Azimboy.

Asar shunday (basmaladan so'ng) boshlanadi:

بعد از ادای لطایف تحمیداد الهی و وظایف صلوات حضرت رسالت بناهی علیه و
آله صلوٰة ---

جنین کوید فقیر نسبتی مبادی علی بن الحسین الواعظ الکاشفی المشتهر با الصفی
ایده الله با لطف الخفی که چون در شهر سنه 928 و تسعمائه بواسطه تحول روزگار و تقآب
لیل و نهار بعد خلاص و نجات از حبس يك ساله شهر هرات و یحمل انواع ریاضات و اصناف
بلیات بود هرات رود بارکه از جبال -

Mazkur nusxaning boshlanishi yuqoridagi nusxa
boshlanishidan farqli ekani yaqqol ko'rinib turibdi. "Asar boshlanishi
asliyatda qanday o'zi?" degan savolga javob topishimiz uchun ushbu
asarning yo dastxat nusxasi va yoki ishonchli nusxasidan kitobat
qilingan qo'lyozmasi kerak bo'ladi.

Asar quyidagicha tamomlangan:

و صال نشیته ام و انتظاری آن میبرم که کجا باشد که این بار شود منتظر باش و چشم
در بر در دار و کر نظر را در قنطار نهاد

تمت الكتاب بعز الملك الوهاب نسخه لطایف الظرایف سنه 1278 شد بتوفیق خدای
لا ینام این کتابت روز جمعه شد تمام علی ید الضعیف یخیف ملا اسماعیل ابن ملا عظیم بای
غفر الله تعالی ذنوبهما و ستر عیوبهما والله اعلم بالصواب

Quyidagilar kitobning o'ng tarafi hoshiyasida (220^b) qiyalatib
yozilgan:

هر که خواند دعا طمع دارم
شکر که این نسخه بعنوان رسید
زانکه من بنده کنه کارم
بیشتر از مرگ میا یان رسید

Shundan so'ng keyingi, ya'ni 221^a sahifada basmala va uning
pastida jami olti misra forsiy she'r bitilgan.

Mir Alisher Navoiy odamlar ta'lim-tarbiyasi, qiziqishlari
va e'tiqodiga ko'ra ularni bir necha tabaqalarga bo'lgan. Alisher
Navoiyning fikricha, o'ttizdan ortiqroq tabaqalar bor [Navoiy 1963,
12].

Aliy Safiy "Latoyif at-tavoyif"da mazkur tabaqalardan
ba'zilarining o'zaro suhbat, gurgung, muloqot asnosidagi "badiyhatan"
(hozirjavoblik bilan) aytgan gap-so'zlarini keltirish bilan birga o'sha
shaxslardan har birining ma'naviy darajasi borligiga ham ishora
qilgan.

"Latoyif at-tavoyif" eronlik olim Ahmad Gulchin Ma'oni
tomonidan muqaddima, ilmiy-izohlar va ko'rsatkichlar ilovasi
bilan nashr etilgan. Kitobning "Iqbol" nashriyoti muhri bilan O'zR
FA Sharqshunoslik institutiga hadya qilingan nusxasi institut
qo'lyozmalar asosiy fondida №22624-raqami bilan saqlanadi.
"Latoyif at-tavoyif"ning mazkur Eron nashri bilan asarning Toshkent
qo'lyozma nusxalari matnshunoslik va manbashunosligimiz nuqtayi
nazaridan kelgusida, albatta, qiyoslab tadqiq etilishi lozim.

Aliy Safiy ijodida o'ziga xos o'rin tutgan "Latoyif at-tavoyif" mumtoz adabiyotimizda o'z an'anasiga ega bo'lgan badiiy-tarixiy nasrning yirik namunasidir.

2. "Anis ul-orifin" ("Orif zotlarning hamrohi"). Bu asarning nafaqat Sharqshunoslik instituti qo'lyozmalar xazinasida va umuman, Toshkent fondlarida qo'lyozma, toshbosma va yo lito-grafik nashri nusxasi mavjud emas.

3. "Hirz ul-amon min fitan il-zamon" ("Zamona fitnalaridan xalos bo'lish uchun omonlik choralari"). Bu asarning Sharqshunoslik instituti qo'lyozmalar asosiy fondida jami 14ta qo'lyozma nusxasi mavjud bo'lib, bu asar ham forsiy tilida yozilgan.

Tadqiqotimizda asarning Sharqshunoslik instituti qo'l-yozmalar xazinasida 9423-raqami ostida saqlanayotgan nusxasidan foydalanmoqdamiz. Qo'lyozma hijriy 1098 sana/milodiy 1686-yili ko'chirilgan. Kotib – Abu Tolib Abdulmalik. Mazkur qo'lyozma nusxa 15x24,5 sm hajmda, 108 varaq (216 sahifa)dan iborat. Nasta'liq xatida. Har sahifasida 21 satrdan qilib matn ko'chirilgan.

Asar quyidagicha boshlangan (basmaladan keyin):

الحمد لله محب الدعوات و رافع الدرجات و الصلوة و السلام على سيدنا محمد و
بله مظهر الخيرات و مطهر البركات أما بعد جنين كويد فقير بي بضاعت و حقير خالی از
استطاعت علی بن الحسین الواعظ الکاشفی ابدہ الله بالطف الخفی کہ این مجموعه است بر
خواص حروف مقطعه قرآنی و اسماء حسناى ربانى و سوار و آیات فرقانی که از نفایس علوم
خفيه است و مخصوص است بحضرت کرام اهل نبیت علیهم الصلوة و السلام—

4. "Farasnomai Safiy" ("Safiyning ot haqidagi dostoni").

Bu asarning nafaqat O'zR FA Sharqshunoslik institutida bir dona litografik nashri mustasno, birorta qo'lyozma nusxasi, shuningdek, toshbosma nusxasi ham topilmadi. Ammo eronlik tadqiqotchilari A.G. Ma'oniy bu asar qo'lyozmasi haqida ma'lumot bergan va litografik nashri mavjudligini ham aytib o'tgan. "Farasnomai Safiy" asari forsiy tilda yozilgan bo'lib, mazkur asar ot haqida va ayniqsa, otlar parvarishi bilan bog'liq bo'lgan bir qancha masalalarni o'rganishda qo'l kelishi bilan ham ahamiyatlidir.

5. "Odob ul-as'hob" ("Birodarlik odobi" yoki "Birodarlar uchun odobnoma" kitobi). Sharqshunoslik instituti qo'lyozmalar asosiy fondida mazkur asarning jami sakkizta qo'lyozma nusxasi mavjud.

Biz asarning Sharqshunoslik instituti qo'lyozmalar xazinasida 11726-raqami bilan saqlanayotgan nusxasidan foydalandik. Qo'lyozma hijriy 1284 sana / mil. 1867–1768-yili ko'chirilgan, 12,5x20,5 sm hajmda va jami 175 varaq (350 sahifa)dan iborat. Kotib Mir Fayzulloh Toshkandiy.

Asar quyidagicha boshlangan (basmaladan so'ng):

الحمد لله الذى زين من جزيل عطائه قلوب اوليائه بمحاسن الاوصاف و الأداب و
الصلوة على سيدنا الذى بعثه الله ليتم مكارم الاخلاق و ادابه باحسان التأديب فى كل باب و السلام
على آله و اصحابه المتأدبين بأدابه بلا از تياب اما بعد ---

Qo'lyozma kolofonidagi yozuv:

تمام يافت اين نسخهء شريف اين غريق بحر عصيان محتاج برحمة ملك منان مير
فيض الله تاشكندى روز يکشنبه از هجرت هزار و دو صد و هفتاد چهار بود اتمام يافت
يا ارحم الراحمين يا هادى المضلين فرياد رس
زانكه من بنده كنه كارم هر كه خواند دعا طمع دارم

Ushbu varaq tepasida kotib qalami bilan 571, ya'ni "15-7varaq" degan yozuv mavjud. Ammo varaqqa qalamda 179-raqami yozib qo'yilgan. Bunga kitob avvalida yozilmasdan bo'sh qoldirib ketilgan to'rt varaq sabab bo'lgan. Kotib ularni hisobga olmagan.

Asar odob-axloq masalalariga bag'ishlangan. U har biri to'rt faslni o'z ichiga olgan sakkiz bobdan iborat. Asarda inson odobi mavzularga ajratilgan holda pand-nasihat yo'lida tushuntirib berilgan: *Birinchi fasl* – *iste'zon* (birovning oldiga kirish uchun izn so'ramoq), *salom*, *musofaha* (qo'l berib ko'rishmoq), *mu'onaqa* (safardan qaytganlar bilan quchoqlashib ko'rishmoq) va *taqbil* (salomga javob qaytarmoq) odobidan; *ikkinchi fasl* – salom bermoq odoblari bayonidan; *uchinchi fasl* – muloqot odoblari bayonidan; *to'rtinchi fasl* – suhbat ahlining ba'zi atvor va ahvoli zikridan iborat va unda o'n to'rt odob bor, ya'ni uxlamok, libos kiymok, yo'l yurmok, otga minmok, masjidda o'zini boshqalardan ustun qo'ymaslik va boshqa ko'plab odoblar bayon qilingan.

"Odob ul-as'hob" asari XIX asrda Muhammad Sodiq Koshg'ariy tomonidan turkiy tilga tarjima qilingan. Kitob Toshkentda "Odob ul-solihin" (Solih zotlar odobi) nomi bilan litografik usulda nashr bo'lgan. 1895-yili N. S. Likoshin tomondan "Odob us-solihin"ning rus tilidagi qisqartirilgan mazmuni e'lon qilingan. 1889-yili 'Laxtin' bosmaxonasida chop etilgan. 1900-yili mazkur tarjima Toshkentdagi "Porsev" matbaasida "Musulmonlikka oid material-lar to'plami"ning ("Сборник материалов по мусулманству") ikkinchi jildida qayta nashr etilgan. Mazkur nashrga asoslanilgan rus tilidagi asar matni 1992-yili "Kamalak" nashriyotida chop qilingan [Кашгарии 1992, 100].

Mazkur asarning bir qismi "Odob ul-as'hob"dan" degan nom bilan zamonaviy o'zbek tiliga tarjima qilinib, to'plamda berilgan [Сафий 2014, 160]. Umuman olganda, mazkur asar ham badiiy-tarixiy nasrning yirik namunasi hisoblanadi va u Aliy Safiy ijodida

o'ziga xos o'rin tutadi.

6. "Lavoyih ul-qamar" ("Oyning ko'rinishlari haqida"). Asar forsiy tilda yozilgan. Bu asar Aliy Safiyga tegishlimi yoki uning otasi Mavlono Husayn Voiz Koshifiygami? Bu savolga javob topish uchun mazkur asar qo'lyozmalarini yaxshilab tadqiq etish zarur.

"Lavoyih ul-qamar" asarining O'zR FA Sharqshunoslik instituti qo'lyozmalar xazinasida uchta nusxasi mavjud, ammo kartotekada 8312/IV raqam ostida saqlanayotgan nusxasigina qayd etilgan, xolos.

Asarning Sharqshunoslik instituti qo'lyozmalar xazinasida yana bir qo'lyozma nusxasi mavjud. U 8312/4-raqami ostida saqlanadi. Biz asarning ana shu nusxasidan foydalandik. Mazkur qo'lyozma hijr. 1234 sana / mil. 1819-yili ko'chirilgan, 15x20 sm hajmda. Xati – nasta'liq, har varaqda 19 satrdan qilib ko'chirilgan. Asar jami 60 varaq (120 sahifa)dan iborat. Kotibi – Muhammad ibn Aliy Asg'ar.

Asar (kitob nomi va basmaladan keyin) shunday boshlanadi:

من تصنیفات ملا علی---

الحمد لله الذي بيده حكمت ازمنة الاختيار و بفيضه قدرة القتدار و الصلوة على رسوله

و حبيبہ محمد الامین المختار المبعوث بإشارة و ---

اما بعد از اداء ثناء قادر مختار جلسة العطبة و علمت كلمة كه دست اختيار از تقلد

اعمال كارخانه ابداع و مشيت و تقريب در خزانه اسرار قدرت و ارادت او كوتاه است يفعل

الله ما يشاء و يحكم ما يريد و نثار انوار ثوابت و سبارات لمن كان له قلب و القى السمع و هو

شهيد---

جنين كويد حقير فقير حسين على الصفى المشتھر بالكاشفى ايدالله بالطف الخفى كه

جون بمدد و دسبارى رفيق توفيق---تحقيق رساله كه---

Asar matnida yozilgan, ammo keyin va "ibn", "al-Bayhaqiy" kalimalari o'chirilgan, hoshiyada "as-Safiy" deb yozib qo'yilgan. Demak, kotib yanglishib, Aliy Safiyga uning otasi Mavlono Koshifiyning "Bayhaqiy" nisbasini bergan, ammo keyinchalik bu xatoni tuzatgan ko'rinadi.

Muqaddima avvalidagi *Chunin go'yad haqiyr faqiyr Ibn Husayn Aliy as-Safiy al-mushtahar bi-l-Koshifiy* jumlasini Aliy Safiyning uslubini eslatadi. Chunki uning barcha asarlari mana shunday bir xil uslubda, ya'ni *Chunin mego'yad...* deb boshlanganligi bilan diqqatimizni tortadi.

Asar ushbu jumlar bilan tamomlangan:

---والله جامع الشمّل و يتمّ النور و اليه تصوير الامور وقع الفراغ من تسويده فى تاريخ

شهر محرّم الحرام سنه 1234 من الهجرة النبوية

Keyin chap tarafda qizil rangda quyidagilar qiyalatib yozilgan:

حرره العبد الذليل الحقير الفقير المحتاج لرب الرحمان محمد بن علي عسكرى

الكازرونى سنه الف مائتين ثلثون اربع

Asarning Sharqshunoslik instituti qo'lyozmalar xazinasida № 460 inv. raqam ostida saqlanayotgan yana bir nusxasi mavjud bo'lib, mazkur qo'lyozma hijriy 1305-yili ko'chirilgan, 21,5x26,6 sm hajmda. Jami – 127 varaq (254 sahifa). Kotibi noma'lum. Qo'lyozma o'tgan asr boshlarida yurtimizda “o'ris qog'ozi” nomi bilan tanilgan zamonaviy qog'ozga chiroyli nasta'liqda bitilgan.

Asar (basmaladan keyin) shunday boshlangan:

الحمد لله الذى بيد حكمته الاختيار و بقبضة قدرته اغته الاقتدار و الصلوة و السلام
على رسوله و حبيبته محمد الامين المختار المبعوث باشارات دربك يخلق ما يشاء و يختار و
السلام على آله الامجاد الاطهار و صحبه الاخيار ---اصحابى كالنجوم جنين كويد فقير حقير
حسين بن على البيهقى المشتهر بالكاشفى ايده الله باللفظ الخفى كه جون بمدد دوستيارى رفيق
توفيق -

Sharqshunoslik instituti qo'lyozmalar xazinasida kartotekasida ham asar muallifi *Mavlono Husayn al-Vo'iz ibn Aliy al-Bayhaqiy al-mushtahar bi-l-Koshifiydir*. Qo'lyozmada asarning Mavlono Husayn Koshifiyga nisbat berilishi xato bo'lgan. Chunki Mavlono Husayn Voiz Koshifiyning asarlari ro'yxatida bu asar yo'q.

Demak, mazkur nusxa ko'chirilayotgan payti kotib tomonidan asar muallifi nomi xato yozilgan yoki shunday xatolik mavjud bir qo'lyozmadan kitobat qilingan. Zero, Aliy Safiyga “Bayhaqiy”, “al-Bayhaqiy” nisbalarining berilishiga ham mana shu xatolik sabab bo'lgani aniq bo'lmoqda. Umuman olganda, mazkur asar haqiqatda kimga tegishli ekanligi borasida qat'iy xulosaga kelinmagani uchun ham yuqoridagi chalkashlik yuzagan kelgan. Bizning fikrimizcha, mazkur asar shu holatida Aliy Safiyga tegishli. Ammo asarning qadimiy qo'lyozmasi – muallif davrida kitobat qilingan nusxasi topilsagina, asarning qaysi Koshifiy qalamiga mansubligi aniq bo'ladi.

Mazkur nusxa ushbu jumlar bilan tamomlangan:

بعد از ايشان مراتب هر يكى را بحسب مرتبه ايشان اثرى بود هر جند مرتبه اعلى
و اكمل باشد اختيار در حق وى اتم و اشمل بود والله جامع الشمس و منهم النور و اليه تصوير
---الامور

قد وقع الفراغ من تسويد النسخة الشريفة يوم

السبت 3 ذى الحجة الحرام سنة 1305 هجرى الف الف صلوة

Asarda, asosan, inson, uning qadr-qimmat, qobiliyatlari, fe'l-atvorlari xususida batafsil so'z yuritilgan. Muallif unda insonning ilm-u irfon, kasb-hunar, go'zal xulq bilan yuksak darajalarga yetishi va aksincha bo'lsa, qadrsiz bir jonzot holiga tushishi mumkinligi, ayanchli oqibatlarga giriftor bo'lishi kabi masalalarga keng to'xtagan.

Mazkur asar ta'lim-tarbiya yo'nalishidagi ko'pgina

masalalarni o'rganishda qo'l kelishi bilan ham ahamiyatlidir.

7. “Manzumi Mahmud va Ayozi” (“Mahmud va Ayozi haqida she'riy doston”).

8. “Asrori Qosimiy”. Bu ikki asar – “Manzumi Mahmud va Ayozi” hamda “Asrori Qosimiy” asarlarining nainki Shida va umuman, Toshkent qo'lyozma fondlarida hozircha qo'lyozma nusxasi, shuningdek, toshbosma va litografik nashrlari ham topilmadi. Eronlik tadqiqotchi A. G. Ma'oni “Manzumi Mahmud va Ayozi” hamda “Asrori Qosimiy” haqida ma'lumot berar ekan, bu ikki asar forsiy tilida yozilganligi, hatto “Manzumi Mahmud va Ayozi” asarning litografik nashri mavjud ekanligini ta'kidlaydi [Сафий 1953, 8].

Ba'zi nashrlarda Faxriddin Aliy Safiy Imom Shahobiddin Abu Hafs Umar Suhravardiyning (vaf. 1234 y.) عيون الحقايق و إيضاح الطرائق “Uyunul-haqoyiq va izoh ut-taroyiq” (“Haqiqatlar bulog'i va tariqatlar izohi”) asarini arabchadan forsiy tiliga tarjima qilgani aytilgan [Ўрта аср Шарқ алломалари энциклопедияси 2016, 353-354]. Afsuski, bu asarning ham O'zR FA Sharqshunoslik instituti fondida va umuman, Toshkent qo'lyozma fondlarida birorta ham qo'lyozma nusxasi, shuningdek, toshbosma va litografik nashri ham topilmadi.

Aliy Safiy asarlarining Eron nashrlarini o'sha asarlar qo'lyozmalari bilan o'zaro qiyoslaganimizda, shu narsaga qat'iy amin bo'ldikki, ijodkor asarlari Toshkent qo'lyozma nusxalari qadimiyligi, matnlarining to'liq ekani bilan zamonaviy ilmiy nashrlardan farq qiladi. Litografik va toshbosma nashrlarning ham ko'p joylarida chalkashliklar uchraydi. Aliy Safiy asarlari Toshkent qo'lyozma nusxalari mana shu jihatdan g'oyat katta ilmiy ahamiyatga egadir.

Faxriddin Aliy Safiy o'zidan boy ilmiy-adabiy meros qoldirgan. Uning asarlari o'ziga xos uslubda, mahorat bilan yozilganligi bois asarlarining yuzlab qo'lyozma holda kitobat qilinib, bizgacha yetib kelganligi so'zimizning yaqqol dalilidir. Ijodkorning e'tiqodiy, axloqiy, tasavvufiy-irfoniy qarashlari chuqur aks etgan merosini chuqur tadqiq etgan holda ilm-u ma'rifatga chanqoq xalqimizga yetkazish galdagi muhim vazifalarimizdan biri hisoblanadi.

Adabiyotlar

- Алишер Навоий. 1963. *Хазойинул-маоний. Фаройибус-сиғар*. 15 томлик. 1-том. Нашрга тайёрловчи Ҳ. Сулаймон. Тошкент.
- Алий Сафий. 2014. “Одоб ул-асҳоб”дан”. *Аждодларимиз маънавий меросидан*. 89–103. Масъул муҳаррир О.Бўриев. Тошкент:

Фан.

<http://cheloveknauka.com/rashahotu-aynilhaet>.

لطائف الطوائف تأليف: مولانا فخر الدين على صفى (متوفى بسال 939)

با مقدمه و تصحيح و تحشيه و تراجم اعلام بسعى و اهتمام احمد كلجين معانى از انتشارات اقبال تهران،

آذرماه 1336، 424 ص، فهرست لطائف الطوائف: صص- 462 – 325

Мавлоно Фахруддин Алий Сафий. 1373/1953. *Латойиѳ ат-тавойиѳ*. Техрон.

Мухаммед Садык-и Кашгари. 1992. *Кодекс приличий на Востоке* (Адаб ул-салихын). Тошкент: Камалак.

ЎЗР ФА ШИ. Қўлёзма. №11726. 79^a.

ЎЗР ФА ШИ. Қўлёзма. №9423. 1^б.

ЎЗР ФА ШИ. Қўлёзма. №11726. 1^б.

ЎЗР ФА ШИ. Қўлёзма. №8312. 60^б.

ЎЗР ФА ШИ. Қўлёзма. №8312. 119^б.

ЎЗР ФА ШИ. Қўлёзма. №460. 1^б-2^a.

ЎЗР ФА ШИ. Қўлёзма. №460. 126^б.

ЎЗР ФА ШИ. Қўлёзма. №3636/1. – Б. 1^б-2^a.

ЎЗР ФА ШИ. Қўлёзма. №3636/1. 118^б-119^a.

ЎЗР ФА ШИ. Қўлёзма. №3636/1. 1^б.

ЎЗР ФА ШИ. Қўлёзма. №3655. 220^б.

ЎЗР ФА ШИ. Қўлёзма. №1023. 140^a-140^б.

СВР – *Собрание восточных рукописей*. 1960. Т.5. Тошкент: Фан.

Ўрта аср Шарқ алломалари энциклопедияси. 2016. Самарқанд.

New manuscripts by Ali Safi Hiravi and works in the Tashkent Manuscripts Fund

Bahriddin Umurzoqov¹

Abstract

Today, when our national and spiritual values have been restored and the study of the masterpieces of our ancient manuscript heritage is given serious importance at the level of public policy, we have a deeper understanding of our ancient cultural heritage and national history, rooted in the distant past.

One of the master of words who made a great contribution to the development of world culture and science with his work was Fahriddin Ali Safi bin Husein Waiz Kashifi (d. 939/1539). His work is notable for covering various areas of secular and religious sciences. The works of Fakhriddin Ali Safi reflect the ideas of raising a person with high qualities through the scientific heritage of our ancestors, the advancement of young people to healthy thinking and pure morality through the foundations of our culture and religion.

This article provides information on two recently discovered new works of prose and one poem (gazelle) by Mavlian Fakhriddin Ali Safi Hirawi.

On the basis of the recently discovered this gazelle by Ali Safi, the rubai and poems in "Rashakhat", the researcher came to the firm conclusion that this artist could have had "Devon" (Collection of Gazelles). In his article, the researcher also examines in detail the manuscripts of Ali Safi's works in the Tashkent manuscript collections.

Key words: *manuscript, manuscripts, ghazal-i Ali Safi, "Sharh-i Masnavi", "Tukhfatu-l-muluk", faith, ethics, Sufism, irfan.*

References

- Alisher Navoiy. 1963. *Xazoyinul-maoniy. G'aroyibus-sig'ar*. 15 tomlik. 1-tom. Nashrga tayyorlovchi H. Sulaymon. Toshkent.
- Aliy Safiy. 2014. "Odob ul-as'hob"dan". *Ajdodlarimiz ma'naviy merosidan*. 89–103. Mas'ul muharrir O.Bo'riev. Toshkent: Fan.

---

¹ Bahriddin S. Umurzoqov – Doctor of Philosophy (PhD) in Philological Sciences, Tashkent State University of Oriental Studies.

E-mail: bahrumr_nur@mail.ru

ORCID ID: 0000-0002-8870-156X

For citation: Umurzoqov, B. S. 2021. "New manuscripts by Ali Safi Hiravi and works in the Tashkent Manuscripts Fund". *Golden scripts* 3: 67–79.

<http://cheloveknauka.com/rashahotu-aynilhaet>.

لطائف الطوائف تأليف: مولانا فخر الدين على صفى (متوفى بسال 939)

با مقدمه و تصحيح و تحشيه و تراجم اعلام بسعى و اهتمام احمد كلجين معانى از انتشارات اقبال تهران،
آذرماه 1336، 424 ص، فهرست لطائف الطوائف: صص-462 – 325

Mavlono Faxruddin Aliy Safiy. 1373/1953. *Latoyif at-tavoyif*. Tehron.

Muxammed Sadik-i Kashgari. 1992. *Kodeks prilichiy na Vostoke* (Adab ul-salixyn). Toshkent: Kamalak.

O'zR FA ShI. Qo'lyozma. №11726. 79^a.

O'zR FA ShI. Qo'lyozma. №9423. 1^b.

O'zR FA ShI. Qo'lyozma. №11726. 1^b.

O'zR FA ShI. Qo'lyozma. №8312. 60^b.

O'zR FA ShI. Qo'lyozma. №8312. 119^b.

O'zR FA ShI. Qo'lyozma. №460. 1^b-2^a.

O'zR FA ShI. Qo'lyozma. №460. 126^b.

O'zR FA ShI. Qo'lyozma. №3636/1. – B. 1^b-2^a.

O'zR FA ShI. Qo'lyozma. №3636/1. 118^b-119^a.

O'zR FA ShI. Qo'lyozma. №3636/1. 1^b.

O'zR FA ShI. Qo'lyozma. №3655. 220^b.

O'zR FA ShI. Qo'lyozma. №1023. 140^a-140^b.

SVR – *Sobranie vostochnix rukopisey*. 1960. T.5. Toshkent: Fan.

O'rta asr sharq allomalari ensiklopediyasi. 2016. Samarqand.

MAQOLA TAQDIM QILISH TALABLARI

“Oltin bitiglar – Golden Scripts” jurnali – Sharq adabiyoti va madaniyati, ijtimoiy-ma’naviy hayoti, tilshunoslik va aniq fanlar, dinshunoslik va ilohiyotshunoslikka oid ahamiyatli qo’lyozma manbalar, xalq og’zaki ijodi namunalariga bag’ishlangan ilmiy tadqiqotlar xulosalarini chop etishga mo’ljallangan.

I. Maqola taqdim etish uchun umumiy talablar

Qo’lyozmalar yil davomida o’zbek, ingliz, rus, fors, shuningdek, turkiy tillarda topshirilishi mumkin. Agar muallif o’z maqolasini jurnalning muayyan sonida nashr etmoqchi bo’lsa, unda qo’lyozma jurnal nashridan kamida besh oy oldin taqdim etishi kerak.

Qo’lyozmalar MS Word (.doc) formatida (oltinbitiglar@gmail.com) elektron pochta-siga yuborilishi kerak. Iqtiboslar va izohlar bo’yicha MS Word menejerini qo’llash lozim.

Barcha qo’lyozmalar muallif (mualliflar) haqidagi qisqacha ma’lumot bilan yuboriladi.

Asosiy matn *Times New Roman* shrifti, 14 hajm, satr oralig’i 1 interval, hoshiyalar chapdan 3 sm, o’ngdan 1,5 sm, yuqori va pastdan 2 sm bo’lishi kerak.

Maqolalar *The Chicago Manual of Style, 16th Edition* formatida shakllantirilishi lozim.

Maqola matni 3 000–5 000 so’zdan iborat bo’lishi kerak.

100–150 so’zdan iborat o’zbek va ingliz tillaridagi abstrakt (annotatsiya) va 5–10 so’zdan kam bo’lmagan kalit so’zlar (o’zbek va ingliz tillarida). Abstrakt maqolaning maqsadi, metodologiyasi va natijalarini qisqacha ifodalashi kerak.

Adabiyotlar ro’yxati 5 sahifadan oshmasligi lozim.

Kitobga taqriz (ingliz yoki boshqa tillarda bo’lishi mumkin) 1500 so’zdan oshmasligi talab etiladi.

Taqriz formati: 1) sarlavha: kitob nomi, muallif (mualliflar), nashr qilingan shahar: nashriyot nomi, nashr yili, sahifasi soni. Narxi, ISBN raqami, (qattiq/yumshoq muqova); 2) taqriz so’ngida: taqrizchining F.I.O., ish joyi, pochta manzili.

II. Maqola bo’limlarini rasmiylashtirish

Maqola nomi – normal harflarda, to’q bo’yoqda, 16 hajm.

Maqola nomi o’zbek va ingliz tillarida (agar maqola boshqa tillarda yozilgan bo’lsa, maqola yozilgan til va ingliz tilida) beriladi.

Maqola sarlavhasidan keyin sahifaning o’ng chetida muallifning ism-familiyasi yozilib, oxiriga yulduzcha (*) ishorasi

qo'yiladi va sahifa pastida muallif haqida quyidagi qisqa ma'lumotlar beriladi: F.I.O., ilmiy daraja va unvon; ish joyi; e-pochta va ORCID ID (raqami).

Maqola kirish, asosiy qism bo'limlari va xulosadan tashkil topadi.

Maqola bo'limlari sarlavhasi – *yotiq*, 14 hajm.

III. Maqolada tarjimalardan foydalanish

Boshqa tillardagi matn yoki boshqa manbalar tarjimoni aniq ko'rsatilishi kerak. Agar matn maqola muallifi tomonidan tarjima qilingan bo'lsa, u holda "tarjima muallifniki" shaklida beriladi.

Rasmiy nashrdan olingan tarjima-matn tahrir qilinmaydi.

Zarur holatda tarjima matnga sana, turli diakritik belgilar va boshqa elementlar kiritilishi mumkin.

Tarjima qilingan matn olingan manba nomi asl holicha beriladi. Zarur deb topilsa, uning nomi qavs ichida berilishi mumkin.

Geografik nomlar tarjima qilinmaydi va asl shaklida beriladi.

Tashkilotlar nomi tarjima qilinmaydi va asl shaklida beriladi.

Davr nomi rasmiy qabul qilingan shaklda beriladi.

IV. Ko'chirma va tarjima parchaning berilishi

Manbadan olingan ko'chirma parcha asosiy matndan 1 qator tashlab ajratiladi, satr oralig'i 1 interval, markazda, 12 hajmda yoziladi.

Ko'chirmaning tarjimasi qavs ichida ( ) satr boshidan yozilishi kerak. Bunday ko'chirma *Times New Roman* shrift, 12 hajm, normal yozuvda beriladi.

V. Havola va izohlar berish

Manbaga havola matn ichida to'rtburchak qavsda [ ] beriladi. Havola qilingan manbalar bir nechta bo'lsa, ular nuqtali vergul (;) bilan ajratiladi.

Izohlar tegishli sahifa pastida, tartib raqami bilan joylashtiriladi.

VI. Qo'lyozma (toshbosma) manbalar va nashr etilgan asarlar bibliografiyasi

Bibliografiyada muallif yoki asar nomi satrboshidan, boshqa barcha qatorlari abzasdan yoziladi. Adabiyotlar *bibliografiyada* o'zbek lotin alifbosi tartibida ko'rsatiladi.

6.1. Qo'lyozma va toshbosma manbalar bibliografiyasi

Qo'lyozma yoki toshbosma manbalarni bibliografiyada o'zi yozilgan grafikada berish maqsadga muvofiq. Lotin alifbosidagi transliteratsiyasini berish ham mumkin. Ba'zan qo'lyozma asarning nomi muallif ismidan oldin yozilishi ham mumkin.

Muallif nomi. Ko'chirilgan asr (agar mavjud bo'lsa). Asar nomi. Qo'lyozma (toshbosma): saqlanayotgan joy, inventar raqam.

Xondamir. XV asr. Makorim ul-axloq. Qo'lyozma: O'zFASHI, № 742.

Matnda qo'lyozma (toshbosma)ga havola berish:

[Xondamir, Makorim, 17^a]

7.2. Kitoblar uchun

Bibliografiyada:

Familiya, ism. Nashr yili. *Kitob nomi*. Shahar: Nashriyot nomi.

Sirojiddinov, Shuhrat. 2011. *Alisher Navoiy: manbalarning qiyosiy-tipologik, tekstologik tahlili*. Toshkent: Akademnashr.

Matnda kitobga havola:

[Familiya kitob nashr yili, sahifa raqami]

[Sirojiddinov 2011, 99]

Agar bir muallifning bir yilda nashr qilingan kitoblaridan foydalanilgan bo'lsa, bibliografiyada kitobning nashr yili o'zbek lotin alifbosi harflari bilan ajratilib ko'rsatiladi.

Sirojiddinov, Shuhrat. 2011(a). *Alisher Navoiy: manbalarning qiyosiy-tipologik, tekstologik tahlili*. Toshkent: Akademnashr.

Sirojiddinov, Shuhrat. 2011(b). *O'zbek adabiyotining falsafiy sarchashmalari*. Toshkent: Akademnashr.

Matnda kitobga havola:

[Sirojiddinov 2011(a), 99]

Ikki muallif tomonidan yozilgan kitobni bibliografiyada

berish tartibi:

Familiya, Ism va Ism Familiya. Nashr yili. *Kitobning nomi*. Shahar: Nashriyot nomi.

Vohidov, Rahim va Husniddin Eshonqulov. 2006. *O'zbek mumtoz adabiyoti tarixi*. Toshkent: Adabiyot jamg'armasi nashriyoti.

Matnda kitobga havola:

[Familiya va Familiya nashr yili, sahifa raqami]

[Vohidov va Eshonqulov 2006, 52]

Agar kitobning uch va undan ortiq muallifi bo'lsa, bibliografiyada barcha mualliflarning ismi to'liq yoziladi. Bunday kitobga havola qilinganda, birinchi muallifning ismi yozilib, davomida *va boshqalar* deb ko'rsatiladi:

[Familiya va boshqalar nashr yili, sahifa raqami]

[Vohidov va boshqalar 2010, 847]

Kitob yoki to'plam maqolasini bibliografiyada berish tartibi:

Familiya, ism. Nashr yili. "Maqola nomi." *Kitob yoki to'plam nomi*, Ism Familiya, Ism Familiya muharrirligida, maqola sahifasi raqamlari. Shahar: Nashriyot.

Ismoilov, Ilyos. 2020. "Navoiy ijodida Ya'juj-Ma'juj obrazi." *Alisher Navoiy va XXI asr*, Shuhrat Sirojiddinov muharrirligida, 130 – 133. Toshkent: Mashhur-press.

Matnda kitob yoki to'plam maqolasiga havola:

[Familiya nashr yili, sahifa raqami]

[Ismoilov 2020, 131]

Elektron shaklda nashr qilingan kitoblar uchun:

Elektron kitobning bir nechta formati bo'lsa, bibliografiyada foydalanilgan format ko'rsatiladi. Elektron kitobning internet manzili (URL) hamda shu manba olingan sana ko'rsatilishi lozim.

Elektron kitobni bibliografiyada berish:

Familiya, Ism. Nashr yili. *Kitob nomi*. Shahar: Nashriyot nomi. URL.
Foydalanilgan sana.

Adizova, Iqboloy. 2020. *Thinker poetess of the East*. Germany: Lambert Academic Publishing. <https://www.lap-publishing.com/>. 12.07.2019.

Matnda elektron kitobga havola:

[Familiya nashr yili, sahifa raqami]

[Adizova 2020, 11]

Ikki muallif tomonidan yozilgan elektron kitobni bibliografiyada berish tartibi:

Familiya, Ism va Ism Familiya. Nashr yili. *Kitobning nomi*. Shahar: Nashriyot nomi. Internet adres (URL).

Sirojiddinov, Shuhrat va Sohiba Umarova. 2017. *O'zbek matnshunosligi qirralari*. Chikago: Chikago universiteti nashriyoti. <http://press-pubs.uchicago.edu/founders/>.

Matnda elektron kitobga havola:

[Familiya nashr yili, sahifa raqami]

[Sirojiddinov 1987, 19-hujjat]

7.3. Jurnal maqolasi uchun

Chop etilgan jurnal maqolasini bibliografiyada berish tartibi:

Familiya, Ism. Nashr yili. "Maqola nomi." *Jurnal nomi* jurnal soni: maqola sahifalari.

Alimuhamedov, Rixsitilla. 2018. "Qadimgi turk-moniy adabiyoti." *Oltin bitiglar* 1: 65 – 76.

Matnda jurnal maqolasiga havola:

[Familiya nashr yili, sahifa raqami]

[Alimuhamedov 2018, 70]

Elektron jurnal uchun:

Elektron jurnal uchun jurnalning DOI manzili ko'rsatiladi. Agar DOI manzili mavjud bo'lmasa, internet adresi ko'rsatilishi kerak (URL). DOI – bu o'zgarmas ID bo'lib, internet tarmoqlarining elektron adreslari tizimiga ulangan, ya'ni manbani boshqaruvchi <http://dx.doi.org/> manzildir.

Elektron jurnal maqolasini bibliografiyada berish:

Familiya, Ism. Nashr yili. "Maqola nomi." *Jurnal nomi* jurnal soni: maqola sahifalari. DOI adres (yoki URL).

Ismoilov, Ilyos. 2020. "Saddi Iskandariy" dostonidagi adabiy ta'sir va o'ziga xoslik masalasi xususida." *O'zbekistonda xorijiy tillar* 3: 229 – 235. doi: 10.36078/1596780050.

Matnda maqolaga havola:

[Familiya nashr yili, sahifa raqami]

[Ismoilov 2020, 231]

7.4. Gazeta yoki ilmiy-ommabop jurnal uchun

Gazeta yoki ilmiy-ommabop jurnal maqolasiga havola matn shaklida beriladi (masalan, Muhammadjon Imomnazarovning 27.02.2005dagi "O'zbekiston adabiyoti va san'ati" gazetasida chop etilgan maqolasida aytilganidek...); odatda, bunday manbalar umumiy adabiyotlar ro'yxatida keltirilmaydi. Agar keltirilsa, kitoblarga qo'yiladigan talablarga asosan beriladi.

Agar onlayn maqolaga havola berilayotgan bo'lsa, uning internet manzili (URL), maqola olingan sana ko'rsatilishi kerak.

Gazeta yoki ilmiy-ommabop jurnal maqolasini bibliografiyada berish tartibi:

Familiya, Ism. Nashr yili. "Maqola nomi." *Gazeta-Jurnal nomi*, nashr

sanasi.

Imomnazarov, Muhammadjon. 2005. "Jomiy "Xamsa" yozganmi?." *O'zbekiston adabiyoti va san'ati*, January 25.

Matnda maqolaga havola:

[Familiya nashr yili, sahifa raqami]

[Imomnazarov 2005, 4]

Elektron gazeta yoki ilmiy-ommabop jurnal maqolasini bibliografiyada berish:

Familiya, Ism. Nashr yili. "Maqola nomi." *Jurnal nomi*, nashr sanasi. Internet adres.

Sobirov, Ergash va Akmal Kenjayev. 2010. "Milliy qadriyat va globalashuv". *New York Times*, 27.02. <http://www.nytimes.com/28/us/28health.html>.

Matnda maqolaga havola:

[Familiya nashr yili, sahifa raqami]

[Sobirov va Kenjayev 2010, 17]

Maqola so'ngida foydalanilgan adabiyotlar o'zbek lotin alifbosi tartibida beriladi. Adabiyotlar ro'yxati ikki qismdan iborat bo'lishi, birinchi qismda foydalanilgan adabiyot chop etilgan grafikada yuqorida ko'rsatilgan shaklda rasmiylashtirilishi, ikkinchi qismda esa barcha foydalanilgan adabiyotlar o'zbek lotin alifbosida berilishi talab qilinadi. Misol uchun:

Adabiyotlar

Баранов, Х.К. 1958. Арабско – русский словарь. Москва: Наука.

Adabiyotlar

Baranov, X.K. 1958. Arabsko – russkiy slovar. Moskva: Nauka.

Maqolani rasmiylashtirish talablarining ingliz tilidagi variantini "*The Chicago Manual of Style, 16th Edition*" qo'llanmasi yoki <https://www.chicagomanualofstyle>. havolasidan ko'rib olishingiz mumkin.

QAYDLAR UCHUN

Ushbu son "Oltin bitiglar" tahririyatida sahifalandi.
Manzil: Toshkent shahri, Yakkasaroy tumani, Yusuf Xos Hojib ko'chasi 103-uy.
e-mail: goldenscripts@gmail.com
Tel.: +99891 166-31-38
Bosishga 30.09.2021-yilda ruxsat etildi
Qog'oz bichimi 70x100 1/16/.
nashriyot bosma tabog'i: 8

Jurnal 2017-yil 26 oktyabrda O'zbekiston Respublikasi Matbuot va axborot agentligi tomonidan № 0940 raqami bilan ro'yxatdan o'tgan.

Jurnal O'zbekiston Respublikasi Oliy Attestatsiya Komissiyasi tomonidan filologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD) va fan doktori (DSc) dissertatsiyalari asosiy ilmiy natijalari chop etilishi lozim bo'lgan ro'yxatga kiritilgan.
Tahririyatga kelgan qo'lyozmalar taqriz qilinmaydi va mualliflarga qaytarilmaydi.

"Mashhur-Press" bosmaxonasida chop etildi.
Buyurtma №0440 Adadi 300 dona.
Bosmaxona manzili:100129 Toshkent, Markaz 15, 1-uy. Tel.: +99890 900 75 77,
+99894 659 94 62